

Vliv genderu na hodnocení anekdot¹

Klára Prchlíková

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

[<prchlikova@ujc.cas.cz>](mailto:prchlikova@ujc.cas.cz)

Abstract:

Influence of gender on the evaluation of anecdotes

Linguists have focused on humor and its typical genre, anecdotes, for a relatively long period of time. Czech linguistics analyzed mainly formal aspects of anecdotes, especially linguistic means (Bečka, 1946; Komárek, 1992). But anecdotes are not only text, they have also their place in communication. Abroad therefore much research was conducted on the evaluation of anecdotes, while special attention was repeatedly taken into account the effect of gender on this evaluation. One of the recent research was conducted in the USA by Abel and Flick (2012). The results of their research showed that women and men evaluated sexist anecdotes differently: both women and men deemed as funnier jokes directed towards the opposite sex. To compare the results of this research with my own research conducted on Czech speakers, I created two versions of the questionnaire, which contained 24 anecdotes of different kinds (basis of humor: verbal, situational, absurd jokes; overall impression: positive, negative jokes; form: conversational jokes, riddles etc.). These anecdotes were evaluated on a scale *not funny – very funny*. It turned out that both women and men deem as funnier anecdotes directed towards the opposite sex, which corresponds to the results from Abel and Flick (2012). The questionnaire survey also showed that men compared to women assessed as funnier vulgar jokes and anecdotes from the field of black humor.

Klíčová slova / key words:

anekdoty, gender, humor, společnost

anecdotes, gender, humor, society

1. Úvod

Česká lingvistika dosud věnovala pozornost převážně formální stránce anekdot, především jejich jazykovým prostředkům (Bečka, 1946; Komárek, 1992). Anekdoty však nejsou pouze textem, podstatné je též jejich fungování v komunikaci. V zahraničí proto proběhly výzkumy zaměřené mj. na hodnocení anekdot mluvčími, přičemž byl opakovaně brán zřetel na genderovou příslušnost.² Jelikož byl vliv genderu na toto hodnocení u mluvčích angličtiny prokázán, zajímalo nás, zda se tato sociologická proměnná projeví i u českých mluvčích a jakým způsobem. Za tímto účelem byl proveden dotazníkový průzkum, který umožnil nejen nahlédnout vnímání anekdot českými mluvčími, ale i porovnat hodnocení určitých druhů anekdot českými a americkými mluvčími. V této studii prezentujeme výsledky dotazníkového šetření i závěry z nich vyplývající.

¹ Autorka děkuje Evě Filippové, Ph.D., za laskavou podporu a cenné připomínky.

² Genderovou příslušností či genderem rozumíme komplex biologických a psychických vlastností určených pohlavím člověka a z toho vyplývajících společensky očekávaných (ale různou měrou naplňovaných) charakteristik.

2. Charakteristika anekdot

Anekdoty (vtipy) jsou krátké texty s překvapivou pointou, jejichž funkcí je pobavit adresáta. Podle Komárka (1992) se jedná o jeden z nejrozšířenějších slovesných žánrů, se kterým se setkáváme napříč různými skupinami (věkovými, sociálními atd.). Jsou tvořeny bohatým jazykovým materiálem, přestože mají malý rozsah, dokonce se řadí k nejmenším slovesným útvarům vůbec (Komárek, 1992).

Aby byl vtip úspěšný, je třeba aktivity ze strany mluvčího i adresáta. Mluvčí vysloví anekdotu, kterou chce adresáta pobavit. Anekdoutou mluvčí sděluje ve většině případů nepravdivé informace. Adresát však nechápe daný text jako lež, přistoupí na to, že se dozvídá nepravdivé informace proto, aby byl pobaven. Očekávanou reakcí adresáta je pak smích, případně úsměv nebo nějaký komentář.

Rozpoznání sdělení jako vtipu adresátem však automaticky neznamená naplnění komunikačního cíle mluvčího. Za hlavní příčiny selhání vtipu považujeme následující: a) adresát ho nepochopí, b) adresát ho nepovažuje za zábavný, c) adresát vtip již zná (srov. Carrell, 2000). Existují však i další příčiny. Adresát se např. může cítit být vtipem uražen, není tedy překvapivé, když se takovému vtipu nezasměje. Anekdoty můžeme rozdělit do několika skupin podle různých hledisek. Jako základ nám zde poslouží některé druhy humoru,³ které vymezuje Čechová (2003). Za základní hledisko budeme uvažovat *východisko humoru*, podle kterého můžeme anekdoty dělit na jazykové a situační.

Jazykové anekdoty se zakládají na prostředích z různých rovin jazyka. Na humorném efektu se může podílet rovina zvuková (např. výslovnostní realizace řeči⁴), rovina syntaxe (např. (valenční, předložkové) vazby⁵) či rovina lexikální, která nabízí zvlášť bohatý materiál (např. hry s frazeologickými jednotkami,⁶ polysémie,⁷ homonymie⁸). Velmi podrobné členění těchto prostředků nalezneme v pracích českých i zahraničních lingvistů (srov. Bečka, 1946; Komárek, 1992; Dienhart, 2010). Jelikož jsou jazykové anekdoty pevně spjaty s jazykovým vyjádřením, nebývají snadno nebo vůbec přeložitelné. Pevná spojitost mezi jazykem a jazykovými anekdotami má také za následek, že těchto anekdot existuje mnohem méně než anekdot situačních (Komárek, 1992).

Situační anekdoty jsou založeny na popisu humorné situace či na humorné reflexi nějaké situace (Bečka, 1946; Komárek, 1992). Mohou být jazykově realizovány vícero způsoby. Tyto anekdoty lze zpravidla překládat do jiných jazyků, aniž by ztratily svůj humorný význam⁹ (Attardo, 2009).

Podobné členění nalézáme již u Komárka (1992), který v návaznosti na Bečku (1946) vyděluje tři principy, na nichž může být vtip založen: na události (situační anekdoty), na slovním vyjádření (jazykové anekdoty), ale také na myšlence, respektive na nelogickém uspořádání myšlenek (absurdní anekdoty).

³ Pro potřeby této studie definujeme humor jako (*jazykové*) *jednání, které způsobuje veselí (u adresáta a/nebo mluvčího)*.

⁴ Paní učitelka se ptá Pepíčka: „Pepíčku, jaké zvíře žije v Africe a má pruhy?“ Pepíček neví. Paní učitelka mu napovídá: „No přece ze-, ze-“ – „Že-, že-, že by to byl tygl?“

⁵ Je to hnědé a skáče to na laně. Co je to? Jelen! – V tomto případě se využívá tvarové homonymie a významově odlišných předložkových vazeb. Předložka na se pojí s více pády. Akuzativ plurálu slova *laně* je tvarově shodný s lokálem singuláru slova *lano*. Celé spojení tak může evokovat dva významy: ‚skákat na někoho/něco (na samice jelena)‘ nebo ‚skákat kde / na čem (na provaze)‘.

⁶ Kdo pozdě chodí, ušetří spoustu času.

⁷ Sedlák přijímá nového kočího: „A rozumíte koním?“ „Proč? Něco říkali?“

⁸ Viz pozn. 5 – „na laně“.

⁹ Sociokulturní vliv na chápání textu jako humorného ponechejme v tuto chvíli stranou.

Z výše uvedeného vyplývá, že jazyk může mít ve vztahu ke vtipům dvojí funkci: sdělovat humornou skutečnost nebo ji vytvářet. Komárek (1992) však kromě těchto dvou vymezuje ještě třetí funkci jazyka, kterou je zvýrazňování humorné skutečnosti. Tato funkce je závislá na mluvčím, na jeho schopnostech podat vtip tak, aby dosáhl co největšího humorného efektu.

Dalším důležitým východiskem je *celkové vyznění* humoru. Na základě tohoto aspektu dělíme anekdoty na pozitivní a negativní. Pozitivní anekdoty nevzbuzují v (některém z) mluvčích negativní pocity, jak to naopak dělají negativní anekdoty, jež nesou jízlivé, urážlivé až zlostné významy. Hranice mezi těmito anekdotami není jednoznačná, může se dokonce lišit v závislosti na konkrétní osobě. Proto v případě, kdy někdo vtipkuje na úkor druhého a nepřekračuje únosnou hranici¹⁰ a nevzbuzuje v něm tak svou činností nepříjemné pocity, můžeme hovořit o pozitivním humoru (Čechová, 2003).

3. Zahraniční výzkumy

V české lingvistice je podrobně zpracována formální stránka anekdot, nás však zajímá jejich vztah ke komunikaci. Není pochyb o tom, že základní komunikační funkcí anekdot je pobavit adresáta. Domníváme se, že tato funkce může být naplněna různou měrou, a to mimo jiné v závislosti na genderové příslušnosti adresáta.

Významným inspiračním zdrojem pro naši studii je zahraniční výzkum, který provedli Millicent Abelová a Jason Flick (2012) a který se přímo zabýval vlivem genderu na hodnocení anekdot. Výsledky jejich výzkumu mimo jiné ukázaly, že a) ženy i muži považují za urážlivější vtipy zaměřené proti ženám než proti mužům, b) ženy více oceňují anekdoty zaměřené proti mužům než proti ženám, c) muži více oceňují anekdoty zaměřené proti ženám než proti mužům. Tyto výsledky považují autoři za zajímavé ve srovnání s výsledky několika výzkumů prováděných od 70. let 20. století. V prvních výzkumech totiž jak muži, tak ženy hodnotili jako zábavnější anekdoty zaměřené proti ženám. Změnu tohoto hodnocení přičítají autoři především působení feministického hnutí, jež ovlivnilo uvažování žen o ženách (Abel – Flick, 2012). Obecně snad můžeme konstatovat, že se postavení žen a mužů ve společnosti vyrovnává, čemuž odpovídá i opačné hodnocení anekdot sexistických, tj. zaměřených proti jednomu z genderů, muži a ženami.

S ohledem na výsledky uvedené zahraniční studie považujeme za zajímavé zjistit, zda se gender podílí na hodnocení anekdot i v českém kulturním prostředí a jakým způsobem. Za účelem ověření domněnky o vlivu genderu na hodnocení anekdot českými mluvčími jsme provedli dotazníkový průzkum, jehož výsledky uvádíme níže.

4. Cíle studie

Cílem studie je prokázat, že genderová příslušnost má vliv na hodnocení vtipů českými mluvčími. S přihlédnutím k výsledkům výše uvedeného zahraničního výzkumu stanovíme tyto dvě hypotézy: 1. Ve srovnání s ženami hodnotí muži jako vtipnější anekdoty zaměřené proti ženám. 2. Ve srovnání s muži hodnotí ženy jako vtipnější anekdoty zaměřené proti mužům.

¹⁰ Tuto hranici nelze přesně určit. Za kritéria, která se podílejí na jejím stanovení, mimo jiné považujeme: vztah mezi mluvčím a osobou, o níž vtipkuje, vztahy mezi těmito osobami a těmi, kdo se dále účastní (aktivně i pasivně) konverzace, samotné téma konverzace (co přesně má komunikanty pobavit).

Dále se domníváme, že se ženy a muži mohou lišit nejen v hodnocení sexistických anekdot, ale i v hodnocení anekdot dalších druhů. S přihlédnutím k biologicky a psychicky podmíněným charakteristikám mužů a žen (Poněšický, 2004) stanovíme další hypotézu: 3. Ve srovnání s ženami hodnotí muži jako vtipnější anekdoty z oblasti černého humoru a anekdoty značně vulgární.¹¹

5. Metoda

Pro účely této studie jsme sestavili dva dotazníky (dotazník 1 a dotazník 2). Oba měly stejnou formální úpravu, lišily se pouze v anekdotách, které obsahovaly. Každý z dotazníků se skládal z 12 vtipů, vybraných podle různých hledisek. První bylo východisko humoru, do dotazníku byly zařazeny anekdoty situační, jazykové i absurdní. Jako další hledisko jsme zvolili celkové vyznění humoru. Za negativní humor považujeme především anekdoty sexistické, pozitivní humor zastupují anekdoty ostatní. Dále byly s ohledem na stanovené hypotézy zařazeny anekdoty vulgární a anekdoty z oblasti černého humoru. Černý humor definujeme jako humor založený na šokující, často absurdní a zároveň komické prezentaci vážných témat, jakými jsou brutalita, válka, nemoci či smrt. Za vulgární vtipy považujeme anekdoty, které obsahují vulgarismy nebo silně pejorativní výraz/y (s ohledem na textový kontext). Dotazníky tedy obsahovaly celkem 24 vtipů, za účelem ověření daných hypotéz byly zařazeny 4 anekdoty zaměřené proti mužům, 4 anekdoty zaměřené proti ženám a 4 anekdoty byly vybrány jako zástupci vtipů vulgárních a patřících do černého humoru. Přestože jsme se pokusili při tvorbě dotazníku o bohatost forem (hádarka, konverzační vtip atd.) i témat (anekdoty vojenské či lékařské, anekdoty o zvířátkách či Chucku Norrisovi), naplnění těchto dvou kategorií nebylo naším cílem (chybí tedy např. vtipy politické).

Dotazník 1 vyplnilo celkem 241 osob, z toho 147 žen a 94 mužů. Dotazník 2 vyplnilo 145 osob, z toho 82 žen a 63 mužů. Dotazník byl anonymní, respondenti museli vyplnit pouze základní sociologické charakteristiky, jakými jsou pohlaví, věk a nejvyšší dosažené vzdělání (základní – středoškolské – vysokoškolské). Vliv věku a vzdělání na hodnocení anekdot nebyl prokázán. Dotazníky byly distribuovány přes internet a vzhledem ke svému zábavnému obsahu se šířily celkem rychle, data byla nasbírána v průběhu cca jednoho měsíce.

Oba dotazníky byly provázány, na konci dotazníku 1 byl připojen odkaz na dotazník 2 a naopak. Respondent se tak mohl rozhodnout, zda si přeje vyplnit i druhý dotazník. Někteří respondenti tedy vyplnili dotazníky oba, někteří jen jeden z nich. Poměr mezi respondenty, kteří vyplnili jen jeden dotazník, a respondenty, kteří vyplnili dotazníky oba, však nelze zpětně vysledovat. Vzhledem k tomu, že nás zajímá hodnocení jednotlivých anekdot, je pro nás však tento údaj nepodstatný. Vtipy byly rozděleny do dvou dotazníků z ryze praktického důvodu: obávali jsme se, že by příliš dlouhý dotazník mohl potenciální respondenty od vyplňování odradit.

Respondenti hodnotili vtipnost anekdot. Pro označení míry svého pobavení mohli volit ze čtyř možností: *není vůbec vtipné* – *trochu vtipné* – *vtipné* – *velmi vtipné*.¹² V dotazníku bylo taktéž možno zaškrtnout odpověď *tento vtip znám, už jsem ho slyšel/a*. Pokud byla u některého vtipu označena tato možnost, nebrali jsme

¹¹ Je pravda, že každá vulgární anekdota nemusí být založena na černém humoru a naopak černý humor nemusí vždy obsahovat vulgární výrazy. Poměrně často však k jejich spojení dochází, a proto si dovolíme uvést je v rámci jedné hypotézy.

¹² Jednotlivé možnosti byly přesněji popsány v závorkách, takže ve skutečnosti respondenti vybírali z následujících možností: a) není vůbec vtipné, b) trochu vtipné (vtipu rozumím, ale moc mě nepobavil), c) vtipné (vtip mě pobavil, ale znám lepší), d) velmi vtipné (skvělý vtip, moc mě pobavil).

hodnocení vtipnosti daného vtipu respondentem při analýzách v úvahu. Lze totiž předpokládat, že anekdotu, kterou respondent již zná, bude hodnotit jinak než anekdotu, kterou slyší (čte) poprvé. V prvním případě se může projevit v hodnocení těžko definovatelný odstup. Vyloučení hodnocení anekdot, jež dotazovaní již znali, zaručilo respondentům stejné výchozí podmínky při jejich hodnocení, čímž bylo zabráněno zkreslení dat. Respondenti také mohli zaškrtnout odpověď *jiné s polem*, kam mohli vložit jakýkoliv komentář.

Každý dotazník obsahoval jedenáct vtipů¹³ a jeden krátký text s formou anekdoty, kterému chyběla pointa a který byl vytvořen pro účely dotazníku.¹⁴ Tento text byl zařazen kvůli vyváženosti dotazníku, jeho přítomnost poskytla respondentům možnost označit odpověď *není vůbec vtipné*. Většina respondentů u těchto textů opravdu zvolila předpokládanou možnost, avšak našli se i tací, kteří vybírali mezi *trochu vtipné – vtipné – velmi vtipné*. Za zmínku jistě stojí, že u těchto textů, jež byly anekdotami pouze z hlediska formálního, využili respondenti nejčastěji možnosti připojení komentáře (více ke komentářům viz kap. 8).

6. Statistická analýza dat

První analýzy ukázaly, že vzhledem k počtu respondentů nebyly některé možnosti dostatečně zastoupeny, a proto jsme přistoupili k jejich sloučení. Odpovědi *není vůbec vtipné* a *trochu vtipné* jsme zahrnuli do možnosti *není vtipné*, z odpovědí *vtipné* a *velmi vtipné* jsme vytvořili možnost *vtipné*.

Pro ověřování korelace ve vztahu mezi genderovou příslušností a hodnocením vtipnosti anekdot byl použit Pearsonův chí-kvadrát test. Výsledky testu provedeného na datech z dotazníku 1 ukázaly statisticky významný rozdíl v hodnocení mužů a žen u anekdoty D1-8,¹⁵ kde $\chi^2(1, N = 228) = 8,99, p < 0,01$, a u anekdoty D1-10, kde $\chi^2(1, N = 239) = 7,82, p < 0,01$. Obě anekdoty shledaly ženy méně vtipnými než muži. O něco menší, a přece stále významný rozdíl v posuzování vtipnosti anekdoty byl nalezen u D1-6, kde $\chi^2(1, N = 193) = 3,45, p = 0,06$. Tento vtip považovaly za vtipnější ženy než muži. Ve druhém dotazníku byl statisticky významný rozdíl v hodnocení vtipnosti mezi muži a ženami zaznamenán u následujících anekdot: D2-4, kde $\chi^2(1, N = 142) = 4,10, p < 0,05$, a D2-11, kde $\chi^2(1, N = 145) = 4,21, p < 0,05$. Obě anekdoty považovali za vtipnější muži než ženy. Dále byl statisticky významný rozdíl nalezen u anekdoty D2-12, kde $\chi^2(1, N = 134) = 4,64, p < 0,05$. Tuto anekdotu považovaly za vtipnější ženy než muži. O něco méně významný statistický rozdíl byl zaznamenán v hodnocení anekdoty D2-2, kde $\chi^2(1, N = 137) = 3,36, p = 0,07$. Tu shledaly ženy méně vtipnou než muži.

U zbývajících anekdot nebyly v hodnocení mužů a žen nalezeny žádné statisticky významné rozdíly. Přesné hodnoty a jejich statistický význam jsou uvedeny v tabulce 1.

¹³ Anekdoty do dotazníku byly vyhledávány na různých webových stránkách, jejichž primárním obsahem byly právě anekdoty.

¹⁴ V dotazníku 1 se jedná o text: *Přijde žena za psychologem a hned se ptá: „Kolik je hodin?“ „Půl sedmé,“ odpoví s klidem doktor. V dotazníku 2 je vytvořeným textem: *Přijde zajíc do hospody a povídá: „Dám si jedno pivo!“ Hospodský ani nemrkne a položí před zajíce rum. Zajíc zastříhá ušima, vypije ho a odejde.**

¹⁵ Viz příloha. D1 = dotazník 1, D2 = dotazník 2; čísla za spojovníkem odpovídají pořadí vtipů uvedených v příloze.

Tabulka 1: Výsledky Pearsonova chí-kvadrát testu pro hodnocení vtipnosti jednotlivých anekdot muži a ženami.

Anekdota	stupně volnosti	N	χ^2	p
Dotazník 1				
D1-1	1	212	2,49	0,12
D1-2	1	239	0,96	0,33
D1-3	1	233	0,24	0,62
D1-4	1	209	0,89	0,35
D1-5	1	236	0,01	0,97
^M D1-6	1	193	3,45	0,06
D1-7	1	238	0,78	0,38
**D1-8	1	228	8,99	0,003
D1-9	1	241	1,98	0,16
**D1-10	1	239	7,82	0,005
D1-11	1	184	1,57	0,21
D1-12	1	238	2,31	0,13
Dotazník 2				
D2-1	1	141	1,98	0,16
^M D2-2	1	137	3,36	0,067
D2-3	1	144	0,11	0,74
*D2-4	1	142	4,10	0,043
D2-5	1	140	0,006	0,94
D2-6	1	138	0,53	0,47
D2-7	1	134	1,80	0,18
D2-8	1	145	0,57	0,45
D2-9	1	143	1,98	0,16
D2-10	1	130	0,74	0,39
*D2-11	1	145	4,21	0,04
*D2-11	1	134	4,64	0,031

Poznámka: ^M $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$.

7. Diskuse

Nejprve se budeme věnovat první hypotéze ve znění: Ve srovnání s ženami hodnotí muži jako vtipnější *anekdoty zaměřené proti ženám*. Za účelem ověření této hypotézy byly do dotazníků zařazeny anekdoty D1-1, D1-10, D2-2, D2-7. Statisticky významný rozdíl byl zaznamenán pouze u vtipů D1-10 a D2-2. Velmi významný rozdíl v hodnocení mužů a žen se objevil u anekdoty D1-10 (pravděpodobnost dokonce více než 99 %). Lze předpokládat, že ženy tento vtip hodnotily jako méně vtipný než muži, protože se jedná v porovnání s ostatními vtipy o vtip velmi urážlivý a navíc vulgární, kombinují se v něm tedy dva faktory, které považujeme při hodnocení anekdot ženami za podstatné. Menší významnost se projevila v rozdílném hodnocení vtipu D2-2 (pravděpodobnost více než 90%). Tato anekdota také podporuje naši hypotézu o tendenci mužů považovat vtipy zaměřené proti ženám za vtipnější, než je považují ženy. Hodnocení obou anekdot se shoduje s výsledky výzkumu Abelové a Flicka (2012).

Nyní ověříme druhou hypotézu, která zněla: Ve srovnání s muži hodnotí ženy jako vtipnější *anekdoty zaměřené proti mužům*. Tato hypotéza byla ověřována na vtipcích D1-3, D1-6, D2-4, D2-12. V anekdotě D1-3 se v hodnocení mužů a žen neukázal statisticky významný rozdíl. Jinak tomu bylo v anekdotách ostatních.

Hypotéza byla potvrzena u vtipu D2-12 (více než 95% pravděpodobnost) a D1-6, který se významnému statistickému rozdílu v hodnocení vtipnosti muži a ženami přibližuje (pravděpodobnost více než 90 %). Ze čtyř anekdot, které byly zaměřeny proti mužům, shledaly tedy ženy dvě zábavnější než muži. To odpovídá výsledkům, ke kterým dospěli Abelová a Flick (2012). Na základě těchto dat lze usoudit, že i ženy pocházející z českého prostředí mají tendenci považovat anekdoty zaměřené proti mužům za vtipnější než muži.

Nečekaný výsledek však přinesl vtip D2-4. Zde byl při statistickém zpracování odhalen rozdíl v hodnocení mužů a žen, avšak v rozporu s naším očekáváním. Tento vtip totiž shledali muži vtipnějším než ženy (pravděpodobnost více než 95 %). To může být způsobeno několika faktory. Možná pro muže není urážlivost anekdoty (vždy) rozhodujícím faktorem při hodnocení její zábavnosti, neboť se muži necítí vtipy zaměřenými proti svému genderu tolik ohroženi na rozdíl od žen, pro které nebylo (a troufám si tvrdit, že v některých případech ani dnes není) snadné obhájit své postavení ve společnosti, a tak chápou anekdoty zaměřené proti ženám jako jisté ohrožení. Možná se v tomto případě projevují také rozdílné biologické vlastnosti mužů a žen. Poněšický (2004) cituje ve své knize Bosinského, který uvádí jako jednu z biologických charakteristik typických pro muže nevybíravé sexuální chování. Relevantním faktorem by tak mohla být taktéž sexuální tematika anekdoty.

Obecně však platí, že muži i ženy většinou hodnotí jako vtipnější anekdoty zaměřené proti opačnému pohlaví než anekdoty zaměřené proti sobě. To lze nejjednodušeji vysvětlit lidskou přirozeností. Snad nikdo není potěšen, je-li terčem žertů (či dokonce posměchu). Pokud je vtip zaměřen proti jednomu z genderů, lze očekávat, že se jeho zástupci (různou, značně subjektivní měrou) budou cítit dotčeni.

Třetí hypotéza byla formulována následujícím způsobem: Ve srovnání s ženami hodnotí muži jako vtipnější *anekdoty z oblasti černého humoru a anekdoty značně vulgární*. Pro ověření této hypotézy byly do dotazníků zařazeny anekdoty D1-4, D1-8, D2-9, D2-11,¹⁶ přičemž statisticky významný rozdíl byl zaznamenán u anekdot D1-8 a D2-11. Rozdíl v hodnocení vtipu D1-8 muži a ženami byl dokonce statisticky nejvýznamnější ze všech anekdot (pravděpodobnost více než 99 %). Podle našich očekávání byla tato anekdota shledána vtipnější muži než ženami. Stejně genderové preference se projevy i u dalšího vtipu, kterým byl D2-11 (s pravděpodobností více než 95 %). Domníváme se, že ženy považují anekdoty tohoto druhu za méně zábavné díky své přirozené citovosti (Poněšický, 2004). Jelikož jsou ženy empatičtější než muži, nedokážou si od námětů černého humoru, jakými jsou smrt, válka atd., udržet takový přístup jako muži, což se následně projeví v hodnocení vtipnosti těchto anekdot. Obliba černého humoru u mužů také dobře koresponduje s poznatkem, že chlapci v pubertě preferují humor a anekdoty spojené s násilím a agresí (Führ, 2002).

Vzhledem k tomu, že byly naše hypotézy potvrzeny jen v některých případech (u některých vybraných vtipů), nemůžeme vztah mezi hodnocením anekdot a genderovou příslušností absolutizovat. Výsledky našeho průzkumu však dokazují, že *se gender na hodnocení vtipů významně podílí*. Lze pozorovat jisté tendence v hodnocení anekdot muži a ženami, projevují se v něm tři faktory. Prvním je *urážlivé vyznění* anekdoty, druhým *vulgarita* a třetím její *příslušnost k černému humoru*.

Je možné, že se na hodnocení vtipnosti anekdot muži a ženami podílejí i další faktory, poznamenejme však, že rozdíly v hodnocení byly zaznamenány pouze u těch skupin anekdot, ke kterým se vztahovaly naše hypotézy. U žádné ze zbývajících

¹⁶ Do této skupiny lze zařadit ještě další vtipy, D1-10 a D2-12, upřednostňujeme však hledisko zaměřenosti vtipů proti genderu. Při vyhodnocování dat ale přihlížíme i k jejich vulgaritě.

anekdot, jež obsah dotazníků pouze doplňovaly, se statisticky významný rozdíl v hodnocení jejich vtipnosti v závislosti na genderu neobjevil, byť se jednalo o anekdoty tematicky i formálně různorodé. Skladba dotazníku nám také dovolila sledovat, zda se muži a ženy liší v hodnocení vtipů, které můžeme dělit podle východiska humoru na jazykové, absurdní a situační. Vliv východiska humoru v souvislosti s genderem se však v hodnocení vtipnosti anekdot neprojevil.

8. Analýza komentářů

Respondenti měli možnost vložit komentář k jednotlivým vtipům a dále jim bylo umožněno vyjádřit se k dotazníku ve zvláštním poli na jeho konci. Obou možnostmi využívali spíše výjimečně. Nejčastěji vkládali komentáře k anekdotám, jež můžeme rozdělit do několika skupin:

a) Absurdní anekdoty (D2-1: 5 komentářů, D2-5: 5). Nejčastějším komentářem bylo stručné vyjádření „nechápu“. Tyto dvě anekdoty byly obecně hodnoceny jako málo vtipné (méně vtipné byly podle odpovědí respondentů už jen námi vytvořené formální anekdoty bez pointy). Data z dotazníku ukazují, že tento druh anekdot není mezi českými mluvčími příliš oblíbený.

ba) Anekdoty zaměřené proti ženám (D1-1: 7, D1-10: 8, D2-2: 3, D2-7: 5). Potřebu vyjádřit se k těmto vtipům měly pouze ženy. V jejich komentářích zaznívala adjektiva jako urážlivé, trapné, sexistické, nechutné, hnusné. Za povšimnutí jistě stojí i dva komentáře, které tento druh anekdot lokalizují do hospodského prostředí: „přijde mi to trapně sexistický, představuju si prostředí, kde se takovýhle vtip vypráví : štamgasti někde v hospodě čtvrté cenové kategorie. mají v sobě už pár piv a nějaký ten rum a tomu i odpovídá zábava“¹⁷ nebo „vtipné tak možná "mezi chlapama v hospodě" po pěti pivech“. Tyto komentáře naznačují, že si (některé) ženy (podvědomě) uvědomují, že tomuto druhu anekdot dávají přednost spíše muži než ženy.

bb) Anekdoty zaměřené proti mužům (D1-3: 3, D1-6: 1, D2-4: 2, D2-12: 1). Opět je komentovaly pouze ženy, ve srovnání s předešlou skupinou anekdot však výrazně méně často. Ženy tyto vtipy hodnotily jako urážlivé či trapné. Jedna respondentka opakovaně uváděla u anekdot zaměřených proti mužům nebo proti ženám „Nemám ráda vtipy podporující genderové stereotypy“.

Komentáře žen k sexistickým anekdotám podporují oprávněnost vymezení urážlivosti jako jednoho z faktorů, které mají vliv na hodnocení těchto anekdot.

c) Nepravé anekdoty (D1-9: 52, D2-8: 12). Nejvíce komentářů jsme zaznamenali u textů, které měly pouze formu anekdot, ale chyběla jim pointa, tedy texty, jež jsme vytvořili za účelem vyváženosti dotazníku. Výjimečný ohlas vzbudil vtip D1-9, k němuž se vyjádřilo 52 respondentů, druhým nejčastěji komentovaným vtipem byl D2-8 s 12 komentáři. Kromě často opakovaných „nechápu“ či „nerozumím“ se objevily i nápaditější komentáře jako „asi mi to uniká“ nebo „Asi chybí konec vtipu, nebo mám moc vysoké IQ“. Tato skupina anekdot vzbudila velký rozruch, v poli určeném pro závěrečné reakce respondentů na konci dotazníku se několik z nich dožadovalo vysvětlení pointy, na facebooku se tyto vtipy staly podnětem diskuse.

d) Anekdota D1-7. Její hodnocení doplňovalo 9 komentářů, v nichž se respondenti přiznávali k tomu, že ji nepochopili.

e) Anekdota D2-9. Komentářem na ni reagovalo 8 respondentů. Lze ji přiřadit k anekdotám, jež byly v komentářích hodnoceny negativně. Muži i ženy tento vtip

¹⁷ Komentáře jsou uvedeny v autentické podobě.

hodnotili nejčastěji jako trapný, nechutný, drsný či odporný. Za zmínku jistě stojí i komentář jednoho z mužů: „vtipné to je, ale je to dost krutý.“ V předchozí části studie jsme vysvětlili, že muži považují anekdoty z oblasti černého humoru za vtipnější než ženy tak, že si ženy nedokážou udržet od témat černého humoru takový odstup jako muži. Uvedený komentář oprávněnost našeho vysvětlení podporuje.

V komentářích se projevila tendence respondentů vyjádřit se spíše k anekdotám, ke kterým měli výhrady. Vyskytují se však i výjimky, např. z komentářů k anekdotě D1-11 (4 komentáře) vyznívalo pozitivní hodnocení (super, nejlepší).

Pole určené pro reakce respondentů na konci dotazníku bylo uvedeno textem: „Chcete-li se např. vyjádřit k dotazníku nebo napadá-li Vás nějaký vtip, o který byste se chtěl/a podělit, zde máte prostor.“ Respondenti využili obou nabízených možností, uváděli další anekdoty nebo hodnotili výběr anekdot v dotazníku. Převážil názor, že vybrané vtipy byly špatné, suché, málo vtipné. Několikrát se také objevila připomínka, že vtipnost anekdot je značnou měrou závislá i na jejich prezentaci, např.: „Zdá se mi, že vtipnost vtipu je založená na jeho ústním podání. Když člověk slyší vtip s náležitým přednesem, může mu připadat vtipný právě díky přednesu a může se zasmát i přesto, že kdyby vtip četl, vůbec by ho nepobavil [...]“ nebo „Myslím si, že je těžké vtipy hodnotit, když jsou pouze napsané. Skvělé vyprávění umí udělat i z těch méně vtipných příběhů k "popukání" [...]“.

9. Závěr

Ačkoliv se zdá být posuzování anekdot na první pohled značně individuální, výsledky studie prokázaly, že se na jejich hodnocení gender opravdu podílí. Nejprve jsme se zaměřili na hodnocení sexistických anekdot. Formulovali jsme dvě hypotézy: Ve srovnání s ženami hodnotí muži jako vtipnější anekdoty zaměřené proti ženám a ve srovnání s muži hodnotí ženy jako vtipnější anekdoty zaměřené proti mužům. Výsledky dotazníkového průzkumu obě hypotézy potvrdily. Jako faktor působící při hodnocení jsme v tomto případě stanovili urážlivé vyznění anekdot. Dospěli jsme tedy k podobným výsledkům a závěrům jako Abelová a Flick (2012). Tato shoda není náhodná, potvrzuje předpoklad, který stál při formulování hypotéz 1 a 2, totiž že se v názorech na tuto oblast humoru česká a americká společnost příliš neliší. Při vyhodnocování těchto dat však nelze přehlížet ani lidskou přirozenost. Lidé obecně nebývají rádi terčem vtipů, a proto není překvapivé, že muži i ženy považují za méně vtipné anekdoty zaměřené proti vlastnímu genderu, tedy proti sobě samým. Data z našeho dotazníku navíc ukázala, že kromě urážlivosti, respektive zaměřenosti anekdot proti mužům či ženám, se hodnocení vtipů muži a ženami různí taktéž v závislosti na vulgaritě anekdot a jejich příslušnosti k černému humoru. Byla potvrzena hypotéza 3 ve znění: Ve srovnání s ženami hodnotí muži jako vtipnější anekdoty z oblasti černého humoru a anekdoty značně vulgární. Domníváme se, že si ženy kvůli své přirozené citovosti často nedokážou od témat těchto anekdot udržet takový odstup jako muži, a proto je považují za méně vtipné než muži.

Uvedená zjištění mohou být aplikována v různých oblastech: naznačují možný dopad určitých druhů anekdot na komunikaci, lze je tedy využít v oblasti rétoriky či s nimi pracovat při přípravě zábavních pořadů. Taktéž přispívají k dalšímu poznání genderových odlišností a společnosti vůbec.

Pro další výzkum navrhuje sledovat, jak by muži a ženy hodnotili i další vybrané anekdoty v závislosti na tom, kdo je přednáší. Změnilo by se hodnocení v závislosti na genderu mluvčího? Jak velký vliv na posuzování vtipnosti anekdot by měly vztahy mezi účastníky komunikace? Jak výrazně může sexistická anekdota

ovlivnit průběh komunikace? To jsou jen některé z otázek, které by bylo příhodné zodpovědět v dalším výzkumu.

Literatura:

- ABEL, Millicent H. – FLICK, Jason (2012): Mediation and moderation in ratings of hostile jokes by men and women. *Humor*, 25, s. 41–58.
- ATTARDO, Salvatore (2009): *Linguistic Theories of Humor*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Bečka, Josef Václav (1946): Komika a humor v jazyce. *Naše řeč*, 30, s. 71–78, 111–120.
- CARRELL, Amy (2000): Two faces of communicative competence: joke competence and humor competence. In: Stanisław Gajda – Dorota Brzozowska (eds.), *Świat humoru*. Opole: Uniwersytet Opolski, s. 27–36.
- ČECHOVÁ, Marie (2003): Humor v řeči a řeč humoru. In: Martin Tichý (ed.), *Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, s. 21–28.
- DIENHART, John M. (2010): Triggers and targets: a linguistic look at humor. In: Nina Nørgaard (ed.), *The Language of Riddles, Humor and Literature*. Odense: University Press of Southern Denmark, s. 49–80.
- FÜHR, Martin (2002): Coping humor in early adolescence. *Humor*, 15, s. 283–304.
- KOMÁREK, Karel (1992): Jazykové prostředky vtipnosti anekdoty. In: Zdeněk Kalhous – František Všetíčka (eds.), *Studia Philologica 3*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci.
- PONEŠICKÝ, Jan (2004): *Fenomén ženství a mužství*. Praha: Triton.

Další, necitovaná literatura k tématu:

- KOŘENSKÝ, Jan (2000): Verbální humor jako specifický fenomén. In: Stanisław Gajda – Dorota Brzozowska (eds.), *Świat humoru*. Opole: Uniwersytet Opolski, s. 45–49.
- MÜLLEROVÁ, Olga (2000): Smích jako výraz spolupráce a konfliktu v dialogické komunikaci. In: Stanisław Gajda – Dorota Brzozowska (eds.), *Świat humoru*. Opole: Uniwersytet Opolski, s. 87–94.
- RENZETTI, Claire M. – CURRAN, Daniel J. (2003): *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
- TANNEN, Deborah (1995): *Ty mi prostě nerozumíš: Jak spolu mluví ženy a muži*. Praha: Mladá fronta.
- TANNEN, Deborah (2005): Irony and joking. In: Deborah Tannen, *Conversational Style: Analyzing Talk Among Friends*. New York, NY: Oxford University Press, s. 163–179.

Příloha

Anekdoty uvedené v dotazníku 1

1

Bůh stvořil svět. Stvořil zem a viděl, že je to dobré. Stvořil rostliny a konstatoval, že je to taky dobré. Stvořil zvířata a zjistil, že jsou taky celkem fajn. A pak stvořil muže a zjistil, že ten je taky v pohodě. Nakonec stvořil Bůh ženu, podíval se na ni a zamrmlal: „No co, tak se namaluje...“

2

Dlouhovlasý mladík už chvíli postává v pražském holičství. Jen do křesla si sednout nechce. „Tak co tu vlastně děláte?“ ztratí holič trpělivost. „Ale, schovávám se před otcem a tohle je jediné místo, kde mě hledat nebude.“

3

Víte, proč je potřeba milion spermií na oplodnění jednoho jediného vajíčka? Protože všechny odmítají zastavit a zeptat se na cestu.

4

Kohout se prochází po tržišti. Vtom spatří stánek s grilem, kde se grilují kuřata. Nasraný popojde blíž a povídá: „No jasně! Sauny, solárka, kolotoče, píčoviny a na dvoře není koho šukat!“

5

„Tady v novinách se píše, že 80 % Rusů jsou alkoholici.“ – „A těch zbylých 20 % Rusů jsou kdo?“ – „Děti do tří let.“

6

Kdysi byla jedna žena, která pochopila muže. Bohužel zemřela smíchy dřív, než to mohla povědět ostatním.

7

Plukovník: „Vojáci, jsem velmi rozzlobený! V autoparku bylo 15 požárnických hadic, ale zůstaly tam jenom dvě. A já se ptám: Kde je těch zbývajících deset?!“

8

Sanitka jede od dopravní nehody s těžce raněným do nemocnice, když najednou zastaví. Řidič se otočí a říká dozadu doktorovi: „Je to blbý, doktore, chcíplo mi to!“ Doktor na to: „Hmm, mně taky.“

9

Přijde žena za psychologem a hned se ptá: „Kolik je hodin?“ „Půl sedmé,“ odpoví s klidem doktor.

10

Jaký je rozdíl mezi ženskou a prasetem? Asi šest bradavek.

11

Sejdou se zvířátka na večerní sněm a dohodnou se, že si budou vyprávět vtipy. Kdo řekne suchej vtip, toho zabijou... První den vypráví vtip zajíc. Všichni se hrozně tlemí, jenom želva ani nepípne. Zvířatům je to divný, ale nakonec zajíce zabijou. Druhý den povídá vtip slon. Úžasnej. Všichni jsou mrtví smíchy, pro slzy skoro nevidí, jenom želva se vůbec nesměje. Zvířátkům je to zase divný, ale řeknou si: „Když se želva nesměje, tak to musíme slona zabít.“ Zabijou slona. Třetí den vypráví sova. Neskutečně suchej a trapnej vtip. Nikdo se ani neusměje, až najednou želva má záchvat smíchu. Nemůže ani mluvit, jak se směje. Zvířátka se jí ptají, čemu se tak směje. Želva odpoví: „Ten zajícův byl dobrej, co?“

12

Sedlák přijímá nového kočího: „A rozumíte koním?“ „Proč? Něco říkali?“

Anekdoty uvedené v dotazníku 2

1

Přijde pán do obchodu a ptá se: „Máte zelený rohlíky?“ „Ne, jenom modrý,“ odpoví prodavačka. Pán na to: „To nevadí, já jsem tu stejně na kole.“

2

Jaký je rozdíl mezi manželkou a mlhou? Žádný. Když se ráno zvedne a zmizí, vypadá to na příjemný den.

3

Rozhovor s boxerem po zápase: „Jak byste popsal své první kolo?“ „Bylo modrý, mělo berany a přehazovačku.“

4

Muž je v oblasti sexu jako sněžení. Dopředu nikdy nevíš, kolik centimetrů to bude a ani jak dlouho vydrží.

5

Jsou dva růžoví velbloudi na Měsíci a jeden v tom akváriu vůbec nebyl...

6

Fotograf se ptá zebry: „A fotky budete chtít barevné, nebo černobílé?“

7

„Ani nevím, proč se s tebou miluji, když jsi tak škaredá...“ „Ale no tak, něco pěkného snad ve mně je!“ „To jistě, ale to za chvíli vytáhnu...“

8

Přijde zajíc do hospody a povídá: „Dám si jedno pivo!“ Hospodský ani nemrkne a položí před zajíce rum. Zajíc zastříhá ušima, vypije ho a odejde.

9

Babička odchází z krematoria, smutně se otočí, dívá se na černý dým kouřící z komína a povzdychne si: „Tak vidíš, dědo, konečně tě někdo vykouřil až do konce.“

10

Chuck Norris jednou kopl koně do brady. Jeho potomci jsou dnes známi jako žirafy.

11

Dva vodáci pozorují třetího, který se překlopil a zjevně se topí – nad hladinou se občas vynoří ruka, občas noha, ale hlava se ne a ne vynořit. Vtom jeden vodák povídá druhému: „Měl jsi pravdu, do záchranné vesty se asi fakt dává polystyren, a ne molitan.“

12

Víte, jak z deseti chlapů vyberete dva úplný, ale úplný kretény? Namátkou.